

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาวะการทำงานในท้องสมุดของบรรณารักษ์ในปัจจุบันนี้แนวโน้มว่า บรรณารักษ์จะต้องมีการพิจารณาโยกย้ายท้องสมุดจากแห่งเก่าไปยังท้องสมุดแห่งใหม่ ทั้งนี้เพราะจำนวนหนังสือในท้องสมุดเพิ่มมากขึ้น แต่ไม่สามารถขยายเนื้อที่ท้องสมุด แห่งเดิมได้อีก หรือจากปัญหาที่ว่าสถานที่เดิมไม่เหมาะสมที่จะเป็นท้องสมุด เพราะ เป็นท้องแบ่งจากอาคารใหญ่มาเป็นที่ทำการชั่วคราว ดังนี้ เป็นต้น ดังนั้นบรรณารักษ์ ของท้องสมุดที่จะทำการย้าย จึงจะต้องเผชิญกับการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการย้าย ท้องสมุด ซึ่งบรรณารักษ์โดยทั่ว ๆ ไปมักจะไม่ทราบว่าควรจะเริ่มต้น ณ จุดใด โดยเฉพาะบรรณารักษ์ที่อยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งขาดแคลนเครื่องจักรอันทันสมัย และ ผู้รับจ้างขนย้ายที่มีความรู้ความชำนาญ

บรรณารักษ์บางคนอาจจะเคยได้ยิน หรือได้รับการบอกกล่าวมาว่า การ ย้ายท้องสมุดเป็นของง่าย ใคร ๆ ก็สามารถทำได้ แต่ถ้าจะดูกันให้แน่ชัดแล้ว การ ขนย้ายนั้นง่าย แต่จะทำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่มีอุปสรรคนั้นจะต้องอาศัยประสบการณ์ ข้าแล้วข้าอีก ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากที่จะมีการย้ายท้องสมุดหลายครั้งในชีวิตการทำงาน

วิธีหนึ่งที่จะช่วยให้การย้ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็คือ จะต้องมีการ วางแผนในการขนย้าย เช่นเดียวกับงานบริหารด้านอื่น ๆ ของท้องสมุด ทฤษฎีการ บริหารงานของท้องสมุดสมัยใหม่มีจะเน้นถึงความสำคัญของการวางแผนอย่างยิ่ง ตามที่ พรรณี ประเสริฐวงศ์ วีระนารถ มานะกิจ และประทุมวรรณ สุพรรณโอชากุล (๒๕๑๕: ๔๔-๔๖) ได้กล่าวว่า

การที่จะทำงานให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ก่อนการดำเนินงานจะต้องมีการวางแผนอย่างเหมาะสมเสียก่อน คือต้องใช้กำลัง ปัญญา ก่อนกำลังกาย เพราะการวางแผนจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถคาดการณ์สิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะการวางแผนเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ สิ่งที่ต้องกระทำ วัตถุประสงค์ พร้อมทั้งประมาณเวลา แรงงาน และวัสดุที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงาน อีกทั้งยังช่วยลดความเสี่ยงการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นเนื่องจากการทำงานซ้ำซ้อน นอกจากนี้การวางแผนไม่เพียงแต่เป็นการหาคำตอบให้แก่ปัญหา แต่ละปัญหาเท่านั้น แต่การวางแผนยังเปรียบเสมือนทางสายใหม่ และวิธีการใหม่สำหรับการดำเนินงานด้วย

การวางแผนในการย้ายก็คือ การเตรียมการอย่างรอบคอบนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามห้องสมุดส่วนมากไม่ได้คำนึงถึงการวางแผนอย่างรอบคอบเป็นสำคัญ โดยมากจะเป็นแต่เพียงการวางแผนอย่างคร่าว ๆ มิได้คำนึงถึงอนาคตอย่างจริงจัง จึงเป็นผลให้ประสบปัญหา และเกิดการทำงานที่ไม่ประสานกัน ต้องเสียค่าใช้จ่ายและเวลาเพิ่มมากขึ้นอีก

ดังนั้นการศึกษาปัญหาและการเตรียมการในการย้ายห้องสมุดในประเทศไทย จึงเป็นเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจ เพราะจะทำให้ทราบถึงแนวทางในการเตรียมการ และการวางแผนสำหรับการย้ายห้องสมุดแห่งต่อ ๆ ไป เพื่อให้เกิดปัญหา อุปสรรค และ ^{สิ่งที่ไม่คาดคิด} งบประมาณอย่างน้อยที่สุด แต่มีประสิทธิภาพและผู้ใช้ได้รับความสะดวกมากที่สุดนั่นเอง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาถึงปัญหาและการเตรียมการในการย้ายห้องสมุดในประเทศไทย โดยตรงนั้นไม่มี มีแต่เพียงบทความภาษาต่างประเทศที่ผู้เขียนได้เขียนขึ้น เพื่อรายงานถึงการย้ายห้องสมุดของสถาบันในต่างประเทศเท่านั้น ซึ่งการบรรยายดังกล่าวมักจะพาดพิงถึงการวางแผน วิธีการย้าย ปัญหาที่เกิดขึ้น และมักมีข้อเสนอแนะสำหรับห้องสมุดแห่งอื่น ๆ จะได้ปฏิบัติตามด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในการขนย้ายห้องสมุดในต่างประเทศของสถาบันต่าง ๆ นั้น อาจจะมีสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ คือ

๑. ควรมีการวางแผนและการเตรียมการล่วงหน้า

๒. ห้องสมุดในประเทศที่เจริญแล้วมักทำการย้าย โดยว่าจ้างผู้ประกอบการอาชีพเกี่ยวกับการขนย้ายโดยตรง และมีเครื่องจักรกลที่ทันสมัยช่วยในการขนย้าย แต่ห้องสมุดในประเทศที่กำลังพัฒนาต้องใช้กำลังคนในห้องสมุดเป็นส่วนใหญ่ในการขนย้าย

๓. ในขณะที่ทำการย้ายห้องสมุดจะปิดบริการชั่วคราว หรือในขณะที่ทำการย้าย ห้องสมุดจะเปิดบริการด้วย

จากผลสรุปข้อแรก ผู้เขียนตั้งข้อไปมีต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ก่อนการดำเนินการในการย้ายห้องสมุด ควรมีการวางแผนอย่างรอบคอบ

เอ ซี ลัมบ์ (Lumb 1972: 253-271) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ในบทความเรื่อง Moving an Academic Library: A Case Study โดยได้กล่าวถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่ควรจะทำเพื่อเป็นการเตรียมการในการย้ายนั้นจะต้องกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

๑. กำหนดเวลาในการย้าย โดยจะต้องคำนึงถึงว่าจะประสบปัญหา กับผู้ใช้ห้องสมุด หรือเกิดอุปสรรคด้านอื่น ๆ หรือไม่

๒. กำหนดวิธีการที่จะย้าย

๓. เลือกผู้รับเหมาที่จะทำการย้าย

๔. การเตรียมตัวของบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่สำหรับการย้าย โดยการหาบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการขนย้ายห้องสมุด หรือการไปเยี่ยมชมสังเกตการณ์ห้องสมุดแห่งอื่น ๆ ที่เคยมีการย้ายมาแล้วก็ได้

๕. การเตรียมการเพื่อการขนย้าย เช่น การคำนวณจำนวนชั้น หรือเนื้อที่ที่จะต้องใช้ในแต่ละชั้น

นอกจากนี้ โรเบิร์ต เอฟ มอแรน จูเนียร์ (Moran 1972: 163-171) ยังได้กล่าวเสริมถึงความสำคัญของการวางแผนการย้ายห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพ ไว้ว่า

จะต้องมีการทดสอบแผนงานนั้นทุกขั้นตอนก่อน พร้อมกับแผนงานควรจะมีต้นทุนได้ โดยเฉพาะแผนงานที่ต้องใช้กับคนจำนวนมาก และประการสำคัญ แผนงานทุกแผนต้องกระจำจชัดเจนเสมอ

อาร์ ดับเบิลยู ฮีลาแวก (Hlavac 1960: 73-83) ก็ได้กล่าวเน้นถึงเรื่องการวางแผนเช่นกันว่า เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด และแผนงานชุดนั้นควรจะรวมถึงคำแนะนำในการปฏิบัติงานไว้ด้วย โดยเฉพาะผู้บริหารควรมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะแก้ปัญหาทุกอย่างที่จะเกิดขึ้นได้

ไอเวน ซี สไลท์ (Slight 1967: 244) ได้ให้ข้อสรุปถึงสิ่งที่จำเป็น และมีผลต่อการย้ายห้องสมุด คือ การวางแผนในการทำงาน และทำงานตามแผนที่วางไว้ มีการวางจุดประสงค์ในการทำงานที่แน่นอน พร้อมทั้งมีการควบคุมการทำงานอย่างรอบคอบ เพื่อให้ไปถึงจุดหมายปลายทางนั้น

สำหรับประเด็นที่ ๒ แคม ซี ไอฟิดอน (Ifidon 1979: 436) ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า ในประเทศที่เจริญแล้ว ผู้วางแผนในการขนย้าย สามารถเลือกวิธีการขนย้ายได้หลายวิธี มีเครื่องมือที่ทันสมัย หรืออาจว่าจ้างผู้รับเหมาขนย้ายอาชีพก็ทำได้ แต่สำหรับในประเทศไทยที่กำลังพัฒนาแล้วขาดแคลนทั้งงบประมาณ ทั้งเครื่องจักรกลต่าง ๆ ที่ทันสมัย เพื่อช่วยในการขนย้าย และผู้รับจ้างขนย้ายก็หาได้ยาก ดังนั้นวิธีการที่ดีที่สุด คือ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่จะต้องทำการขนย้ายเอง

หากจะกล่าวถึงเรื่องการเปิดหรือปิดบริการแก่ผู้ใช้ชั่วคราวในระหว่างการขนย้ายห้องสมุดนั้น ลัมบ์ (Lumb 1972: 257-258) มีความเห็นว่า การงดให้บริการชั่วคราวในระหว่างการย้ายจะทำให้การขนย้ายเร็วขึ้น แต่จะทำให้ผู้ใช้ส่วนใหญ่เกิดความไม่สะดวก

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาริธีการและการวางแผนในการย้ายห้องสมุดที่สำคัญในประเทศไทย
๒. เพื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบในระหว่างการย้ายห้องสมุดของห้องสมุดในประเทศไทยที่ได้เคยทำการย้ายมาแล้ว

๓. เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดเตรียม และวางแผนงานในการย้ายห้องสมุดในประเทศไทย ให้สามารถประหยัดเวลา แรงงาน และกำลังคนได้มากที่สุด และให้มีอุปสรรคต่อผู้ใช้น้อยที่สุด

แนวเหตุผลทฤษฎีที่สำคัญหรือสมมติฐาน

๑. ห้องสมุดในประเทศไทย ประสบปัญหาในการย้ายห้องสมุด
๒. ห้องสมุดที่เคยย้าย หรือกำลังจะย้ายส่วนมากมีการวางแผน
๓. ในระหว่างทำการย้ายห้องสมุด ผู้ใช้บริการห้องสมุดไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร

ขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย

๑. ค้นคว้าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการย้ายห้องสมุดจาก เอกสาร หนังสือ และบทความต่าง ๆ ทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เป็นเบื้องต้น เพื่อหาหลักเกณฑ์ และวิธีการในการเตรียมการย้ายห้องสมุด
๒. สร้างแบบสอบถาม ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ศึกษามาในข้อแรก
๓. ออกแบบสอบถาม ผู้บริหารงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการย้ายห้องสมุด สำหรับห้องสมุดที่ได้เคยทำการย้ายมาแล้ว จำนวน ๔ แห่ง
๔. ออกแบบสอบถาม ผู้ใช้บริการห้องสมุดในขณะที่กำลังย้าย จำนวน ๒๐๐ ชุด โดยวิธีสุ่มตัวอย่างจากผู้ใช้ห้องสมุด สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๕. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และแบบสอบถามมาวิเคราะห์ โดยใช้วิธีการทางสถิติ
๖. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การย้ายห้องสมุด หมายถึง การเคลื่อนย้ายหนังสือ สิ่งพิมพ์ รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ จากอาคารห้องสมุดเก่าไปยังอาคารห้องสมุดใหม่

หัวหน้าบรรณารักษ์ หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งสูงสุดของห้องสมุด ซึ่งอาจเรียกว่า ผู้อำนวยการ หัวหน้ากอง ทั้งนี้แล้วแต่โครงสร้างด้านการบริหารของห้องสมุด ในที่นี้ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่วางแผนว่าจะตอบแบบสอบถามแทนได้

ห้องสมุดในประเทศไทย หมายถึง ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่เคยทำการย้ายมาแล้ว และหอสมุดแห่งชาติ

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

๑. สามารถเสนอแนวทางในการวางแผนการย้ายห้องสมุดในประเทศไทย
๒. ช่วยให้เห็นปัญหาต่างๆที่อาจเกิดขึ้นได้ในระหว่างการย้ายห้องสมุดและวิธีแก้ปัญหา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย